

॥ સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે ॥

દીપદાશાહ

૧૫૦ ૧૦

જાન્યુઆરી ફેબ્રુઆરી ૧૯૭૦

અંક ૪

વાલોથોડો,

બાલમંહિર અભ્યાસક્રમ (?) અંગે થોડું ચિંતન

આપણે માની શકીએ તે કરતાં ઘણું વહેલું બાળક એટલું નિરીક્ષણ કરે છે અને શીખે છે કે જ્યારે તે શીખેલું અભિયંકત કરે ત્યારે આપણું આશ્રીર્ય થાય છે. ખરેખર તો આ વિષેમાં બાળકને અનુભવની જેટલી તકા મળે છે તે બાળકના ઘડતરમાં બહુમૂલ્ય ક્ષાળો આપે છે. આ એક કુદરતી અને સાહુજેક પ્રક્રિયા છે અને બને ત્યાં સુધી તે સ્વાભાવિક રહે અથવા જેટલું સ્વાભાવિક બનાવી શકાય તેટલું બાળક માટે સારું છે.

આમ છતાં નવી પરિસ્થિતિમાં ત્રણેક વષાંની ઉંમરે બાળક બાલમંહિરમાં આવતાં તે “ભાણી નાખે” એવી માબાપોણી લાગણી બાળકના વિકાસમાં બાધારાય બને છે. એવું અમે માનીએ છીએ. બાળક પાંચ-છ વર્ષ સુધી મુક્તા અભિયંકિત ક્ષાળ જ પોતાની શક્તિએ બહાર લાવે વિકસાવે તે જરૂરી છે, એક બાળકની આવડતની સરખામળી ખીંજ બાળક સાથે અથવા આપણે જેને જરૂરી સમજીએ તે બાળકને શિખવવાને સમજ વિનાને પ્રયત્ન કરીએ તેથી બાળકને પાર વગરતું નુકસાન થાય છે. બાળકને મુક્તા રીતે અનુભવની તક જરૂર આપીએ પણ પાંચ-છ વર્ષાંની ઉંમર પહેલા મારી મચીને ‘હોર્મેલ’ કેળવણી આપવાને પ્રયત્ન ન જ કરીએ. બાલમંહિર પૂરતું તો “તમારું” બાળક અભ્યાસમાં ખૂબ જ પાછળ છે”, અથવા “મારું” બાળક અભ્યાસમાં ખીંજ બાળકો કરતાં ખૂબ પાછળ છે”, એવા વાક્યે. ક્યારે ય ન સાંલળીએ. બાળકને સંગીત કરવા હો જુચિત્ર કરવા હો, “તોઝાન કરવા હો, અને મુક્તા પ્રવૃત્તિ કરવા હો. આ બધી તેના સાચા વિકાસની પ્રક્રિયાએ છે.

દિનુભાઇના વંદન

સ્વયંશિક્ષણદિનનાં સંભારણા

શાળાભૂવનનો આ એક અદ્ભુત લહાવો હતો, એ દિવસ માટે પ્રથમ તો હૈયામાં થનગનાટ હતો પણ વર્ગમાં જવાનો સમય થતાં જ પગમાં ધ્રુણરી થવા લગ્ની ‘વિદ્યાર્થીઓનો સહકાર પ્રાપ્ત નહીં થાયે તો ? સૌ હાંસી ઉડાવશે તો ?’.... અને એટલે જ મેં પર પ્રયત્નપૂર્વક કડકાઈ લાવવાનો પ્રયાસ તો કર્યો પણ શરીરે પરસેવો તો છૂટથોજ, પણ થોડી જ ક્ષાળો વર્ગમાં વીતાવી ને મારામાં આત્મવિશ્વાસ આવ્યો, વિદ્યાર્થીઓનો ખૂબ સારો સહકાર મળ્યો, અને ત્યારે જ સમજલયું કે વિદ્યાર્થીના સહકાર વિના શિક્ષણકાર્ય કેટલું મુશ્કેલ બની જાય છે ? આવા દિનની ઉજવણીથી જ વિદ્યાર્થીની ઇરણે અને શિક્ષકની મુશ્કેલીઓનો સાચો અયાલ આવે છે.

શિદ્ધી શાહ ઈ-ક

શિક્ષકો સમાજનાં સાચાં સેવકો છે, છતાં આપણે શિક્ષકોને કનીએ છીએ, તેમને મળકનાં નિશાન બનાવીએ છીએ પણ ‘શિક્ષણદિન’ ને દિવસે હું શિક્ષક બન્યો ત્યારે જ મને શિક્ષકની સાચી પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આવ્યો.

હું વર્ગમાં ગયો ત્યારે મારા સાથીએ મને ખૂબ સાથ આપ્યો અને મારી ભૂલોને પોતાની ભૂલો સમજી તેને ઉદ્ઘારતાથી મારું કરી હીધી અને છતાં એક એ તોઝાન વિદ્યાર્થીએ થોડા વિના ઉલાં કર્યો, અને ત્યારે જ મને સમજલયું કે શિક્ષણકાર્ય એ કેટલું કપડું કામ છે ! શિક્ષણ દિનનાં આ સંભારણાને હું કહી ય નહીં ભૂલી શકું.

ચિંતન મહેતા ઈ-અ

જીવનમાં પહેલી જ વખત મને આ અનુભવથી શિક્ષકોનાં કાર્યો તથા તેમને પડતાં કણ્ઠો, માનસિક થાક વગેરેનો અંદાજ આવ્યો. આજનાં વિદ્યાર્થીઓ તરફથી શિક્ષકોને ખૂબ એઢું માન છે, તેનો મેં અનુભવ કર્યો. અંદર અંદર વાતો કરતાં વિદ્યાર્થીઓમાં શિસ્ત પળાવવી એ ખરેખર ઘણું મુશ્કેલ કામ છે, આ માટે શિક્ષક સતત કાર્યર્થીલ રહેતું પડે છે.

અનુસંધાન પાન-૨ ઉપર

મને તે પણ અનુભવ થયો કે વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષક જ્યારે સરસ રીતે ભણ્ણાવી શકે છે ત્યારે તેમનો સારો સહકાર મળે છે, પરંતુ વર્ગમાં તો ઇન કરતાં વિદ્યાર્થીઓને કારણે તો ક્યારે ક ભણ્ણાવવું પણ મુશ્કેલ બની જય છે. હરેક વર્ગમાં આવા એ ચાર વિદ્યાર્થીઓ જણાયા.

આ એક જ દિવસે મને શિક્ષકના જીવનનો સાચો જ્યાલ આવ્યો.

હિતેશ મહેતા, ૮-અ

"God can't teach everyone, so He has created the teachers."

શિક્ષક એ રાષ્ટ્રનો ઘડવૈધો છે. વિદ્યાર્થીમાં સત્ય, શિસ્ત, પ્રમાણિકૃતા, નિયમિતતા જેવા ગુણો કેળવનાર એ શિક્ષકની ટીકા કેમ કરાય! મગજ પર બોલે લઈને ક્રનાર હુનિયાની સહનશીલતાની મૂર્તિ, શિક્ષકની સુરક્ષકી. એનો મને જ્યાલ આવ્યો.

મેઘના મહેતા, ૭ અ

"શાળા અમારી તીર્થભૂમિ, જ્ઞાનગંગા જયાં વહે" અદ્યાપન કાર્યે એ કંઈ સહેલું કામ નથી, હું માનતી હતી કે શિક્ષકે તો ઇક્ઝા પોતાનાં વિચારો જ રજૂ કરવાનાં હોય છે પણ હું મને સમજાયું કે વિદ્યાર્થીઓ સાચે સ્વસ્થતાથી ઉલા રહી તેમને જ્ઞાન આપવું એ સહેલું કામ નથી.

જ્યાતિ ચોકસી, ૭ અ

સ્વયંશિક્ષણ હિન વિદ્યાર્થીનાં ઘડતરમાં પાયાની ઈટનું કરે છે. પોતાની સર્વ શક્તિઓ કામે લગાડી, પોતાને સૌંપવામાં આવેલું કામ સંપૂર્ણ રીતે પાર પાડવા વિદ્યાર્થીઓ કટિબધ્ધ બને છે. શિક્ષક બનેલ વિદ્યાર્થી તેના વર્તન અને શિક્ષણ ક્રાચ તેનાં મનમાં રહેલી આદર્શ શિક્ષકની પ્રતિલા ઉપસાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. કાયમ હુસ્તા રહેતા માયાળું આચાર્ય આટલી અધી જવાબદારીઓ કેવી રીતે નિભાવતાં હશે, તેનો સાચો અંદાજ આવતાં તેમનાં પ્રત્યેનો આદર મને ખૂબ વધી ગયો.

વિશાળ કાપડાઓ, ૭ અ

મારી શાળામાં હું બાળકોને પ્રેમથી અને આદરથી તેમનાં શિક્ષકને નમસ્તે કરતાં જેતી ત્યારે મને પણ મનોમન શિક્ષક બનવાની તીવ્ર અંભના થતી. પરંતુ શિક્ષક બનવાનું કામ કેટલું કઠિન છે તેનો જ્યાલ મને આ દિવસે જ આચ્યો. નાના બાળકો સાથે ધીરજથી કામ લેવું અને તેમને સંસ્કાર સાથે શિક્ષણ આપવાનું કામ કેટલું કઠિન છે તે સમજતાં જ મેં અમારી શાળાનાં શિક્ષકેની કામગીરી વંદ્નીય ગણી.

ચૈતાલી શાહ, ૭ બ
(અનુસંધાન પાન-૩ ઉપર)

"બાળક કાલે શું કરશે?"

"એન, મારે જરા ધવલને લઈ જવો છે. રજ આપશો?" આજુલુભ્યા સ્વરે ધીનાયેને કહ્યું.

"તમને શાળાનો નિયમ અભર નથી એને? બાળક એકવાર નિશાળે આવે પછી અમે વહેલી રજ નથી આપતા. બાળક માંડું સાજુ હોય કે કોઈ અસાધારણ સંજોગો હોય તો અમે જતે જ દેણ કરીને વાલીને આલાવી તેને ઘેર મોકલીએ છીએ, પરંતુ અમારે શાળાને વ્યવસ્થિત રીતે ચલાવવી હોય તો અમારે કેટલીક શિસ્તનો આથડ રાખવો પડે છે."

"એન, એના દાઢી હુમણું જ ગામડેથી આવ્યાં છે ને પાંચ વાગે પાછાં જવાનાં છે. ઘરડાંનો જીવ છે, આટલે સુધી આવ્યા છે એટલે કહે છે કે ધવલને મળીને જ જઉ."

અને આ દાઢીમાના પ્રેમની વાત આવી એટલે શાળાનો નિયમ ન હોવા છતાં ધવલને ઘેર જવા દેવાની રજ આપવામાં આવી, અને એ સાથે પરિસ્થિતિને માનવીય રીતે જેઠ હોવાનો સંતોષ અનુભંગ્યો.

પરંતુ બીજે દિવસે જ્યારે જાણ થઈ કે ધવલ તો ખરેખર દાઢીમાને મળવાને બદલે સરકસ જોવા ગયો. હતો ત્યારે મેં સાચો જ ખૂબ હુઃખ અનુભંગ્યું.

વિદ્યાર્થી શાળામાં લખુતર માટે તો આવે જ છે પણ તે સાથે તેના જીવનનું ઘડતર પણ થાય તે માટે અમે આતુર હોઈએ છીએ અને જીવનનાં એ ઘડતર માટે જરૂરી શિસ્તનો આથડ રાખવો પણ અત્યાંત જરૂરી છે. પરંતુ તેમાં વાલી અને શાળા બંનેનો સહકાર સંપૂર્ણપણે હોય તો જ તે ઘડતર ચોણ રીતે થાય, ક્યારે ક આવી ઘટના બને છે ત્યારે ભાવિષ્યની એ પેઢિના સુંદર ઘડતર માટેની શ્રદ્ધા ડગી જય છે.

જે વાલી આજે તેમની સગવડ આતર આવી બનાવટ કરી શકે છે તેના બાળકો એની માડી અસરમાંથી બચી શકે ભરા? કાલે એ જ બાળકો મોટા થતાં ગમે તેની આગળ કે ખુદ તેમનાં માણાપ આગળ પણ આવી એટી રજૂઆત કરતાં અયકાશે ભરાં? બાળક જે કંઈ શીએ છે તે અનુકરણુથી શીએ છે ને જે આપણું જ વર્તનમાં આવી ક્ષતિ કે તુરી હશે તો આપણું બાળક તેનાથી બચી શકે ભરા? 'મોટા કહે એમ કરવાનું, કરે તેમ નહીં કરવાનુ' એ બાળકનાં મગજમાં ક્યારે ય સ્વીકાર્ય નથી જ થતું.

ये दुनिया हो गई है कैसी ?
जहाँ नहीं बचा है सत्य या न्याय,
बस बची है एक चीज
वह है स्वार्थ, स्वार्थ और स्वार्थ ।

पीछे मुड़कर देखो,
अपना गर्वीला इतिहास ।
कहाँ हम स्वार्थी लोग
कहाँ बो स्वाभिमानी ।
उस दुनिया के थे लोग,
सत्य और पुण्य के राही ।
लेकिन आज के है लोग,
असत्य और पाप के राही ।
धरती मातकी गोदमें,
कितने हो गये हैं वीर ।
जिसने सिखाया मार्ग जगमें,
जीवनकी सत्यता की आर ।
ऐसे भी लोग थे जगमें,
जिसने दिया वालेदान ।
एक दुजे की सहायतामें,
रहते थे लोग यदा तत्पर ।
आज कहाँ हैं ऐसे लोग ?
वही तो है लंबा कर्क ।

क्रमल घोटीवाला (८-अ)

(अनुसंधान पान-२ क्रम-१८ यालु)

थाक साथे एक बातनो भने आनंद हुतो के
अत्यार सुधी हुं अधा पासे शिख्ये। हुं परंतु पहेली वार
भारा जाननो लाल विद्यार्थीयाने आपवानी भने तक भणी
सुजल सुन्शी, ७ अ

भारा भनमां आनंद हुतो के आने भारी शक्ति
भारे विद्यार्थीयो समक्ष रजू करवानी हुती। क्यारेक वर्गनो
घोंगाट लेइ शिक्षकनी दशानो। विचार आवतां निःसासा
पथु नंभाई गया, समथ द्विवसनी भजा साथे अंते थाकनो
अनुलव थयो, ने साथे शिक्षकनी अनेक ज्वाणदारीयोर्तु
लान थयुं।

भाना देसाई, ७ अ

દાંડથાકીય દામાયાર

બાલમંહિર

તा. १७-१-६०ને જુધવારે બાલમંહિરના બ
વિભાગનાં ભાળકોએ વિશાળાનો પ્રવાસ કર્યો, ભાળકોએ
ત્યાં વાસણોનું પ્રદર્શન બહુ જ રક્ષણીય નિહાળયું,
મહારાજનો, કંઠપૂતળીનો અને જાહુનો ઐત વિ. જ્યોતા,
તથા કુંભારનાં ચાકડાનું નિરીક્ષણ કર્યું ત્યારખાદ ત્યાં
લોજન કરી પાછાં આવ્યાં.

તा. १८-१-६०ને ગુરવારે તે જ રીતે તાલીમ-
મંડળીના ભાળકોએ પણ વિશાળાનો પ્રવાસ કર્યો, સમુહ
લોજનની મજા માણ્ણી અને ફરકડી લઈ હક્કતા રમતાં
પાછાં આવ્યાં.

તा. ६-२-६०ને શુક્રવારનાં રોજ તાલીમમંડળીના
ભાળકોની ચિત્ર હરીકાઈ યોજવામાં આવી. સૌ ભાળકોએ
ખૂબ ઉત્સાહથી ભાગ લીધ્યો.

શિશુમંહિર

પ્રવાસ :

તા. २०-१-६० અને २१-१-६०ના રોજ ધોરણ ત અને
ઝનાં વિદ્યાર્થી ભાઈભણેનો માટે મોઢેરા, પાટણ, ભાલારામ,
અંભાળ, ધરેઈ, તારંગા, મહુડી, અને ગાંધીનગરનો
પ્રવાસ યોજાયો.

તા. ३-२-६०ના રોજ ધે. १ અને રના વિદ્યાર્થી
ભાઈભણેનો માટે સેરીસા, સોલદીનો પ્રવાસ યોજાયો. વિદ્યા-
ર્થીઓએ સાલદીમાં યોરની વાડીઓમાં ખૂબ મજા માણ્ણી
અને ગાંધીનગરનાં સ્વામિનારાયણ અક્ષરધામનાં પણ દર્શન
કર્યા.

રમતોત્સવ :

ર૪ અને ર૫ જાન્યુઆરીનાં રોજ ધે. ૫, ૬, ૭નો
આંતરગૃહ રમતોત્સવ યોજાયો તથા તા. ૩૦-૧-૬૦નાં
રોજ ધે. ૧, ૨, ૩, ૪ માટે રમતોત્સવનું આયોજન
કરવામાં આવ્યું. (વિદ્યાર્થીઓએ રમતોત્સવને ખૂબ માણ્ણો).

શહીદદિન :-

તા. ૩૦મી જાન્યુઆરીના રોજ ગાંધીનિર્વાણ દિન
નિમિત્તે વિદ્યાર્થીઓએ એ મિનીટ મૌન પાણીને, પ્રાર્થના,
ધૂન, અજનો વિ. થી શહીદોને લાવભરી અનુભિ આપી.

આંતરગૃહ સ્પર્ધાઓ :-

ચેસ :- તા. ૩-૨-૬૦

પ્રથમ :- આશિષ વ્યાસ, [૭ ક], ગ. ગોત્રી

દ્વિતીય :- જીલ મહેતા, [૫ અ], મેધનાદ

તૃતીય :- કુણાલ શાહ, [૭ બ], રત્નદીપ

જેમાં નિર્ણયક તરીકે સેવા આપી નિશિથ ચુડાસમા [૬ અ]

સૌમિલ વ્યાસ [૬ ક], અલય લંડ [૬ અ]

કેરમ :- ૫-૨-૬૦

પ્રથમ :- અંકિત શાહ, [૭ અ], રત્નહીંપ

દ્વિતીય :- બાહુલ કાપડીયા, [૭ અ], ધ્વલગિરિ

તૃતીય :- વિરલ નવાખ, [૭ અ], ધ્વલગિરિ

જેમાં નિર્ણયિક તરીકે સેવા આપી ગૌરાંગ ગોહલ
[૮ અ] અને નિશિથ ચુડાસમાં [૮ અ]

ટેલલ ટેનીસ : ૬-૨-૬૦

પ્રથમ :- સુજલ શાહ, [૭ વ], ગંગોત્રી

દ્વિતીય :- મિત્રિનંદ શાહ, [૭ વ], ગંગોત્રી

તૃતીય :- બિરેન શાહ, [૭ વ]. ગંગોત્રી

જેમાં નિર્ણયિક તરીકે સેવા આપી શ્યામલ દિવેઠીયા [૮ અ]

ક્રષ્ણ ત્રિવેદી [૮ ક], હિતેશ મહેતા [૮ અ], અને
પાવન પરીખ [૮ વ]

સૌ વિજેતા વિદ્યાર્થી લાઈબ્લેનેનોને અલિનંદન તથા
નિર્ણયિક તરીકે સેવા આપનાર વિદ્યાર્થી લાઈબ્લેનેનોને
સંસ્થા આલાર માને છે.

અલિનંદન :-

ગુજરાત સ્ટેટ ચેસ એસેશન આયોજ્યત
અમદાવાદ જુનીયર ગાલ્સ' ચેસ ચેમ્પીયનશીપમાં કુ. ઝીવ
મહેતાએ [૫ અ] પ્રથમ આવી પારિતોષક મેળવ્યું છે તે
માટે તેમને અલિનંદન

ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ એડ' ક્રારા યોજાયેલ
તલકાલ ચિત્ર સ્પર્ધામાં નિસ્ગ' સુતરીયા, નંદિત રાજ અને
અર્પી સ્નેહલભાઈ શાહ વિજેતા નિવઢ્યા છે તે માટે
તેમને અલિનંદન.

૩૧માં World School Children's Art
Exhibition તરફથી યોજાયેલ Seoul-1989ની ચિત્ર
સ્પર્ધામાં ચંદ્રક મેળવવા બદલ આનન કોન્ટ્રોક્ટર (૬અ)
ને અલિનંદન.

ગુજરાત રાજ્ય લલિતકલા અકાદમી તરફથી
યોજાયેલ ચિત્ર સ્પર્ધાનાં ઈનામ મેળવવા બદલ મિલ્લોની
ક્રીઝાર તથા અર્પી શાહને અલિનંદન.

વિનયમંદિર :-

તા. ૨૦-૧૨-૮૬નાં રોજ શ્રી નિખિલભાઈ ત્રિવેદીએ
વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ કરાએની નિર્દર્શન સાથે રજૂઆત કરી.

તા. ૨૪-૧-૬૦નાં રોજ શ્રી નરેન્દ્રભાઈ પંડ્યાએ
“અંગેળ લાખાનું મહત્વ” વિષય ઉપર પ્રવચન આપ્યું.

અમેરિકામાં પ્રાધ્યાપક તરીકે સેવા આપતા શ્રી
વિલાક્રભાઈ દ્વેચે તા. ૫-૧-૬૦ રોજ થો. ૧૧-૧૨ના
વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ ‘જીવનમાં લૌટિકશાખાની અગત્ય’ પર
પ્રવચન આપ્યું.

તા. ૧૬મી તથા ૧૭મી જાન્યુઆરીના રોજ
રમતોત્સવ યોજવામાં આવ્યો.

આંતરાષ્ટ્ર સ્પર્ધાઓ :-

ચિત્ર સ્પર્ધા :- તા. ૨૭-૧-૬૦

પ્રથમ :- સિરાદી સુનશી - પદ્મપુરુ

દ્વિતીય :- કિશ્ચા દેસાઈ - ચંદ્રમૌલિ

તૃતીય :- ડેમલ બોડીવાલા - ગીતગોવિંદ

નિષાંક સ્પર્ધા :- ૨૭-૧-૬૦

પ્રથમ :- સારિકા ગાંધી - પદ્મપુરુ

દ્વિતીય :- પુજા પોથીવાલા - ગીતગોવિંદ

નિશિથ ચૂડાસમા - ચંદ્રમૌલિ

તૃતીય :- ચિત્રન મહેતા - પદ્મપુરુ

સજની દલાલ - ચંદ્રમૌલિ

સુલેખન સ્પર્ધા :- તા. ૩-૨-૬૦

પ્રથમ :- નમીતા શાહ મેધદૂત

દ્વિતીય :- રીતુ પટેલ પદ્મપુરુ

તૃતીય :- અનાર કંડિયારા પદ્મપુરુ

વક્તુલ સ્પર્ધા :- તા. ૭-૨-૬૦

પ્રથમ :- કૃતિ વ્યાસ - ગીતગોવિંદ

દ્વિતીય :- ચિત્રન મહેતા - પદ્મપુરુ

તૃતીય :- જયન પાઠક - પદ્મપુરુ

લાવિક વ્યાસ - મેધદૂત

અદ્ધાંજલિ :-

ચિરાગ દશરથભાઈ શાહ [૭ વ]નાં તા. ૧૩-૧-૬૦
ના રોજ અકાગે આકસ્મિક અવસાન બદલ લારે દુઃખની
લાગણી અનુભવીએ છીએ. ઈશ્વર સદ્ગતના આત્માને પરમ
શાંતિ આપે એજ પ્રાર્થના.

આ ઉપરાંત મહેતા ક્રાંત્યુની [૧૨ ક] ની વિદ્યાર્થીનીનાં
અવસાનની નોંધ લેતા દુઃખની લાગણી અનુભવીએ છીએ.
ઇશ્વર સદ્ગતના આત્માને પરમ શાંતિ આપે એજ
પ્રાર્થના.

તંત્રી, મુદ્રક, પ્રકાશક : હિતુલભાઈ દ. દ્વે આચાર્ય અને નિયામક, શારદામંહિર, અમદાવાદ-૩૮૦૦૭.

મુદ્રક સ્થળ : વિકાસ મુદ્રણાલય, વિકાસગૃહ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૭. ફોન : ૪૧૨૭૮૮